

ÖRGÜN EĞİTİMİN RİZE'DEKİ GELİŞİMİ (1950-1980)

Sinan BAŞARAN*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 1950-1980 yılları arasında ilk ve orta dereceli örgün eğitimin Rize'deki gelişimini incelemektir. Rize'de 1950 yılında 150 ilkokul ve 5 orta dereceli okul vardı. Bu okullarda toplam 14.119 öğrenci öğrenim görüyordu. 1980'e gelindiğinde ilkokul sayısı 3, orta dereceli okul sayısı 13 ve bu okullarda okuyan öğrenci sayısı 5 kat arttı. Geçen zaman zarfında ilin eğitim durumunda ciddi ilerleme sağlandı. İlk kademe eğitiminde ülke ortalaması neredeyse yakalandı. Ancak ortaokul ve lise eğitimlerinde ülke ortalamasının çok altında kaldı. Bunun yanında okur-yazar ve kız öğrenci oranlarında da genel ortalamaya ulaşamadı. İstenen seviyeye gelinememesinin nedenleri olarak başta öğretmen, araç-gereç ve okul eksiklikleri akla gelse de ülke şartları düşünüldüğünde benzer eksikliklerin pek çok ilde olduğu görülür. Dolayısıyla asıl neden, Rizelilerin eğitime gereği kadar önem vermemesidir. Bunda daha çok ekonomik nedenlerden ötürü gurbetçiliğin çok olması ve iş hayatına erken yaşlarda başlanması önemli etkenlerdir. Bir diğer önemli neden halkın kadınların okumasına sıcak bakmamasıdır. Çalışmada başta TÜİK verileri olmak üzere ağırlıklı olarak birinci el kaynaklardan faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rize, eğitim, ilkokul, ortaokul, lise.

DEVELOPMENT OF FORMAL EDUCATION IN RIZE (1950-1980)

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the development of primary and secondary formal education in Rize between 1950 and 1980. There were 150 primary schools and 5 secondary schools in Rize in 1950. A total of 14,119 students were studying in these schools. By 1980, the number of primary schools increased by three times, the number of secondary schools increased by thirteen times, and the number of students studying at these schools increased by 5 times. In the course of time, serious progress was made in the education of the province. The country average was almost caught in the first level education. However, it was far below the national average in secondary and high school education. In addition, the general average was not reached in the rates of literacy and female students. Although the deficiencies of teachers, equipment and school are considered as the reasons for not being able to reach the desired level, when the country conditions are considered, it is seen that many provinces suffered from similar deficiencies. Therefore, it is understood that the real reason is that the people in Rize did not attach much importance to education. Migration and starting business life at an early age due to economic reasons are important factors of the abovementioned fact. Another important reason is that the public did not favor females' studying. In this study, first hand sources, mainly TUIK data, were used.

Keywords: Rize, education, elementary school, secondary school, high school.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 07.02.2020; Yayına Kabul Tarihi: 29.02.2020

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, RİZE;

ORCID: 0000-0001-5465-0859, sinan.basaran@erdogan.edu.tr

Giriş

Türkiye Devletinin kuruluşunun ardından üzerine en çok eğilen konulardan biri eğitim olmuştur. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında maddi imkânsızlıklar ve öğretmen eksikliği nedenleriyle eğitim alanında ciddi sıkıntılar çekilmiştir. 1924 yılında Rize vilayet sınırları içerisinde¹ bir ortaokul, bir imam-hatip okulu (Yücel 1994: 62)² 11'i kız ilkokulu olmak üzere toplam 119 ilkokul bulunuyordu. Bu okullarda yaklaşık 8.000 öğrenci öğrenim görmekteydi (TC Devlet Salnamesi 1925-1926: 631; Çapa 2018: 157-158).

Ortaokul ve lise düzeyi eğitim kurumlarındaki yetersizlik 1940'lı yıllarda açılan okullarla bir nebze giderildi. 1944 yılında Orta Sanat Okulu³ ve 1945 yılında Yapı Usta Okulu⁴ hizmete girdi. 1944-45 öğretim yılında yaygın eğitim çalışmaları başlatıldı ve bu kapsamda Rize'de Pratik Kız Sanat Okulu ve Pratik Erkek Sanat Okulu kuruldu. Daha sonra bu okulların öncülüğünde köy-kasaba ve şehirlerde demircilik, marangozluk ve biçki-dikiş kursları açıldı (MEB 1998: 29). 1950'ye geldiğinde Rize genelinde 145 ilkokul, üç ortaokul ile ortaokul ve lise düzeyi eğitim veren iki meslek okulu vardı (BİGM 1952a: 178; BİUM (t.y.):c: 82).

Rize'nin bahsedilen yıllara (1923-1950) dair eğitim faaliyetleri Prof. Dr. Mesut Çapa tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada ise 1950-1980 yılları arası örgün eğitimin Rize ilindeki gelişimi incelenmiştir. Konu, eğitim kademelerine göre sınıflandırılmıştır. Son bölümde eğitimi etkileyen olumsuz faktörlere değinilmiştir. Çalışmada, TÜİK verileri başta olmak üzere ağırlıklı olarak birinci el kaynaklardan faydalanılmıştır.

1. Örgün Eğitim Faaliyetleri

1.1. İlk kademe (ilkokul)

1949-50 öğretim yılında Rize'deki aktif ilkokul sayısı 145'ti (BİGM 1952a: 178). Bu okullarda 10.895'i erkek ve 2.795'i kız olmak üzere toplam 13.690 öğrenci okuyordu. Bu öğrencilere 244 öğretmen ders vermekteydi (BİGM 1952a: 258). Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı yaklaşık 56 kişiydi. Kız öğrenci oranı yaklaşık %20,4'tü. 1950'de Rize merkezde üç ilkokul bulunuyordu. 1950-51 öğretim yılında açılan Fener Cumhuriyet İlkokulu⁵ ile bu sayısı dörde çıkıyordu (Hafizoğlu 1958: 17). Bir sonraki yıl iki ilkokul daha açıldı. Bunlardan, 1950 yılı Kasım'ında ihalesi yapılan (Rizenin Sesi 18 Kasım 1950) Atmeydanı Cumhuriyet İlkokulu, 21 Mart 1952 günü hizmete girdi (Zümrüt Rize 19 Mart 1952; Rize 22 Mart 1952). Bir diğer ilkokul Dağsu Mahallesi'nde faaliyete geçti (21 Mart 1952). Böylece merkezde bulunan ilkokul sayısı altıya çıktı. Bu okullar ve hizmet verdikleri mahalleler şu şekildeydi:

¹ Belirtilen tarihte Rize (merkez kaza dışında); Pazar ve Hopa ilçelerinden oluşmaktadır. 1933 yılında Yusufeli dışında Artvin ve kazaları Rize ile birleşerek *Çoruh* vilayeti kurulmuştur. 1936'da iki vilayet ayrılmış ancak Hopa, Çoruh'a (Artvin'in adı *Çoruh* olarak değiştirilecektir.) bırakılmıştır. Rize'ye bağlı olarak sadece Pazar kazası kalmıştır. 1944 yılında Çayeli'nin ve 1945 yılında Güneyce'nin ilçe olmalarıyla birlikte (Güneyce, 1952 yılında bucak olacak, yerine İkizdere ilçe yapılacaktır.) vilayetin ilçe sayısı üçe çıkmıştır. 1953'te Çoruh sınırları içerisinde bulunan Fındıklı ilçesi Rize'ye bağlanacaktır. Aynı yıl Ardeşen, 1957'de Çamlıhemşin, 1959'da Kalkandere bucaklarının ilçe olmalarıyla birlikte ilin ilçe sayısı yediye ulaşacaktır. Sayı, 1987 yılına kadar değişmeyecektir (Başaran 2018: 52-67).

² Rize merkezde 1923-24 öğretim yılında eğitime başlayan İmam-Hatip Okulu, 1925-26 öğretim yılı sonunda kapatıldı. Bunun yanında Hopa'da da bir İmam Hatip Okulu vardı. Bu okul da 1923-1924 öğretim yılı sonunda kapatılmıştır (Yücel, 1994: 62).

³ Okul, 1947-48 öğretim yılında *enstitü* oldu. "Rize Erkek Sanat Enstitüsü", *Rize Kültür*, Sayı:2, 1 Nisan 1958, s. 28.

⁴ Daha sonra adı *Yapı Enstitüsü* olarak değiştirilecektir (Ömeroğlu 1952: 1).

⁵ Daha sonra *Çay İlkokulu* adını alacaktır (Hafizoğlu 1958: 17).

Kurtuluş İlkokuluna bağlı mahalleler: Çarşı (Hastane aralığından doğu yönü), Piriçelebi, Kale, Eminettin, Hayrat, Pilavdağı, Kambursırt, Halatçılar, Reşadiye ve Değirmendere.

İstiklal İlkokuluna bağlı mahalleler: Dağsu, Paşakuyu, Yeniköy, Tophane, Çamlıbel, Balsu, Pehlivan ve Müftü⁶.

Gülbahar İlkokuluna bağlı mahalleler: Çorapçılar, Hamzabey, Portakallık, İslâmpaşa, Bağdatlı, Gülbahar ve Müftü.

Fener Cumhuriyet İlkokuluna bağlı mahalleler: Fener, Mermerdelen ve Camiönü.

Atmeydanı Cumhuriyet İlkokuluna bağlı mahalleler: Ekmekçiler, Kavaklı, Yağlıtaş, Kaplıca ve Çarşı (Hastane aralığından batı yönü) (Rize 27 Eylül 1951).

Dağsu Mahallesiindeki ilkokulun sadece birinci sınıfı vardı, okul binası yoktu. Bu nedenle mahalle camisinin bir odasında eğitim veriliyordu (Zümrüt Rize 21 Mart 1952).

DP iktidarının ilk yıllarına denk gelen bu dönemde Rize'de eğitim faaliyetleri özellikle de okul yapım işleri hızlandı. İlin, okuma çağındaki çocukları tespit etmek için 20-30 Eylül 1951 tarihleri arasında evler gezildi. Bu ziyaretlerde 7-16 yaş aralığındaki çocuklar kaydedildi (Rize 26 Eylül 1951). Okul inşaatları için daha önce ayrılan ödenekler arttırıldı (Zümrüt Rize 25 Kasım 1950). Bakanlık, 1951'de 12 köy ilkokulu inşası için Rize 'ye 160.000 lira gönderdi. Ayrıca bu parayla mevcut okulların tadilatı da yapıldı (Rize 8 Haziran 1951). 1952'de bu sefer 15 ila 20 ilkokul binası yapımı için ödenek ayrıldı (Zümrüt Rize 14 Mart 1952). 1951-52 öğretim yılında Rize'de ki köylerin %57'sinde ilkokul bulunuyordu (BCA, Muamelat Genel Müdürlüğü 25.144.4).

Eğitim işlerinin daha verimli olması, öğretmen ve eğitimcilerin çalışmalarını daha iyi koordine etmesi için Millî Eğitim Müdürlüğüne eğitim, öğretim ve idari işleri komisyonları teşkil edildi (Rize 1 Ağustos 1951). Komisyonlar iki haftalık bir çalışmanın ardından raporlarını hazırladılar. Raporun ildeki tüm öğretmenlere dağıtılmasına, öğrenci velileri ve öğretim işlerini buluşturmak üzere bir yayın kolu kurulmasına karar verildi. Ayrıca Rize'nin; tarihi, coğrafi, iktisadi ve kültürel durumunu tanıtacak bir eser hazırlanması ve bunun için bir komisyon seçilmesi uygun görüldü (Rize 23 Ağustos 1951). Daha sonra Bakanlığın emriyle Rize İli Millî Eğitim Danışma Kurulu kuruldu. Kurul, ilköğretim, ortaöğretim, teknik öğretim ve işler olmak üzere dört komisyon halinde çalışmalarını yürütecekti (Rize 22 Ekim 1951).

Eğitimin kalitesini arttırmaya yönelik bu adımlar atılırken bir yandan okul yapım ve onarım faaliyetleri de devam etmekteydi. 1952 yılında Dutha (Tunca) köyünde kapalı olan ilkokul hizmete girdi (Rize 8 Şubat 1952). Aynı yıl Yapraklar Köyü İlkokulu açıldı. Açılışa gelen Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri, daha sonra Hamzabey İlkokulunun da temelini attı. İleri, burada yaptığı konuşmada, ülkede 15 binden fazla köyde okul olmadığını Rize'nin pek çok ile göre iyi olduğunu belirtti (Rize 23 Ağustos 1952). Daha öncesinde de Rize Valisi Nazım Üner, 15 köye okul yapacak kadar ödenğin ayrıldığını ve Rize iline 50 öğretmen kadrosunun atanacağını söylemiştir (Zümrüt Rize 18 Mayıs 1952). 1952-53 öğretim yılı başında il genelinde pek çok okula yeni öğretmen tayinleri yapıldı (Rize 5 Ekim 1952). Ayrıca Siyat (Başmahalle), Nefsi Zugo (Çamlıtepe) ve Kalecik ilkokulları tamir edildi ve 22 ilkokul daha hizmete girdi. Açılan okulların bazıları şunlardır:

Merkezde mahallelerinde: Hamzabey, Dağsu.⁷

⁶ Müftü Mahallesi'nin bir bölümü İstiklal İlkokuluna geri kalan bölümü Gülbahar ilkokuluna bağlıdır.

Merkez köylerinde: Selimiye, Yapraklar, Müderrisler

Pazar köylerinde:⁸ Çingit (Uğrak-Pazar), Haçapit (Subaşı-Pazar), Talvat (Tütüncüler-Pazar), Venek (Örnek-Pazar), Aşağızıgam/Ziğamisüfla (Aşağıdurak-Ardeşen), Noğocen (Manganez-Ardeşen), Oce (Yeniyol-Ardeşen), Timisvat (Köprüköy-Ardeşen), Kavak-Sırt (Kavak ve Sırt mahalleleri-Çamlıhemşin), Kolona (Zilkale-Çamlıhemşin), Gomno (Yaltkaya-Hemşin).

Çayeli köylerinde: Kemer, Yanıkdağ.

İkizdere köylerinde: Çamlık, Tozköy ve Çayırılı (Rize 10 Aralık 1952; Rize 9 Ocak 1953, Rize 14 Şubat 1953).

Son açılan okullarla birlikte merkez ilkokulları 6'dan 7'ye, köy ilkokulları 166'dan 187'e yükseldi (Rize 27 Kasım 1952). 1954 yılında yapılması düşünülen 11 okul için ihaleye çıkıldı (Zümrüt Rize 31 Mart 1954; Zümrüt Rize 16 Nisan 1954). 1957 yılında 8 yeni okul inşa edilirken, 15 okulda esaslı onarım ve 12 okulda da basit onarım gerçekleştirildi (*Maarif Müdürümüz Sayın Aziz Gözaçan'la Bir Röportaj* 1958: 24). 1958'de dört köyde daha ilkokul yapıldı (Zümrüt Rize 14 Mart 1960). Aynı yıl Güneysu merkezde 3 öğretmenli ve 225 mevcutlu bir ilkokul hizmete girdi (Güneysu 1958: 26). Bu dönem ilin tahsil çağındaki öğrenci sayısı 31.905'tir. Bu çocukların 25.333'ü okula gitmektedir. 53'ü eğitimci olmak üzere toplam 504 öğretmen bulunmaktadır. 4 müfettiş ve 4 denetmen olmak üzere toplam 8 teftiş elemanı vardır (*Maarif Müdürümüz Sayın Aziz Gözaçan'la Bir Röportaj* 1958: 24).

1958 yılının sonuna doğru merkezde açılan Öğretmen Okuluna İstiklal İlkokulunun binası verildi. Bu ilkokul da geçici olarak Kurtuluş İlkokulunun binasına taşındı. Bu durum nedeniyle binada ikili eğitime geçildi (Rizenin Sesi 22 Eylül 1958). Okul yapım ve onarımına 1959 yılında da devam edildi. Aynı yıl, beş köy ilkokulu daha yapıldı (Zümrüt Rize 11 Mart 1960). Rize şehir merkezine bağlı 34 mahallenin yedisinde ilkokul bulunuyordu (Okulların Açılması Yaklaşırken 1960: 1). 1960 yılında Rize'ye okul olarak kullanılması için 10 baraka gönderildi. Bu barakaların üçü, Yapı Enstitüsü Okulunun bahçesinde kuruldu ve İstiklal Okulu buraya taşındı. Altı tanesi ilçelere ve köylere dağıtıldı. Bir tanesi de Öğretmen Okuluna tahsis edildi (Zümrüt Rize 12 Kasım 1959; Zümrüt Rize 28 Aralık 1959; Zümrüt Rize 11 Mart 1960). Aynı yılın 29 Kasım günü merkeze bağlı İslampaşa Mahallesi'nde, 7 Aralık günü Derepazarı'na bağlı Çakmakçılar köyünde ve 20 Aralık günü aynı bucağın Bahattinpaşa köyünde birer ilkokul açıldı (Zümrüt Rize 30 Kasım 1960; Zümrüt Rize 8 Aralık 1960; Zümrüt Rize 21 Aralık 1960).

1961 yılında Kalkandere'de iki, merkez ilçede beş, Çayeli'de iki, İkizdere'de bir, Pazar'da iki, Ardeşen'de bir ve Fındıklı'da iki olmak üzere toplam 15 ilkokul yaptırılması için ihaleye çıkıldı (Zümrüt Rize 30 Mayıs 1961). Yine aynı yıl merkeze bağlı Adacami, Sütlüce, Topkaya, Yemişlik, Tepebaşı köylerinde, Kalkandere'nin Dağdibi ve Dilsizdağı köylerinde, Çayeli'nin Sarısu ve Çilingir köylerinde, Pazar'ın Nurluca ve Güney köylerinde, Ardeşen'in Manganez köyünde, Fındıklı'nın Yeniköy ve Arı köylerinde, İkizdere'nin Yağcılar köyünde birer ilkokul ihalesi yapıldı (Zümrüt Rize 2 Ağustos 1961).

1963 yılında;

Merkez Belediye sınırlarında beşer derslikli iki ilkokul,

⁷ Dağsu Mahallesi'nde daha öncede ifade edildiği gibi caminin bir odasında eğitim yapan bir ilkokul hizmete girmişti. 1952 yılında okul binası yapıldı.

⁸ Günümüzdeki adları ve bağlı oldukları ilçeler parantez içerisinde verilmiştir.

Merkeze bağlı Karasu ve Taşlıdere köylerinde üçer derslikli iki ilkokul,

Merkeze bağlı Çiftlik, Yüksekköy, Denizgören, Sandıktaş, Üçkaya, Selimiye, Küçükçayır ve Küçükcami köylerinde ikişer derslikli olmak üzere 8 köy ilkokulu ve Yeşilyurt köyünde bir derslikli ilkokul (Zümrüt Rize 3 Ocak 1964),

Çayeli ilçesinin Limanköy Mahallesi ile İshakoğlu, İncesirt ve Yenihisar köylerinde ikişer derslikli birer ilkokul,

Pazar ilçesinin Soğuksu Mahallesi'nde ve Yücehisar köyünde üçer derslikli ve aynı ilçeye bağlı Ocak ve Bucak köylerinde birer derslikli olmak üzere bir ilçe ve üç köy ilkokulu,

Fındıklı ilçesinin Aksu Mahallesi'nde beş ve bu ilçeye bağlı Tepecik köyünde iki derslikli birer ilkokul,

İkizdere ilçesinin Çağrankaya Mahallesi'nde beş, aynı ilçenin Tulumpınar köyünde bir, Ballıköy köyünde iki derslikli birer ilkokul,

Çamlıhemşin ilçesine bağlı Kurt köyünde iki derslikli bir ilkokul,

Merkez ilçeye bağlı Soğuksu köyünde halkın yardımıyla iki derslikli,

Fındıklı'nın Ilıca Mahallesi'nde halkın yardımıyla iki derslikli,

İkizdere'ye bağlı Kestanelik köyünde halkın yardımıyla iki derslikli birer ilkokul inşa ve ikmal edilmiştir (Zümrüt Rize 4 Ocak 1964).

İl merkezi Yeniköy Mahallesi'nin on derslikli ve merkez ilçeye bağlı Beştepe, Çeşme, Kalecik köylerinde ikişer derslikli, Çayeli ilçesi merkez ikinci ilkokulun on derslikli, Pazar'a bağlı Kantarlı ve Şehitlik köylerinde ikişer derslikli okulların ikmal inşaatı bitirilmiştir. Ayrıca 23 adet köy ve şehir ilkokulunun onarımları ele alınmıştır (Zümrüt Rize 4 Ocak 1964).

1965'e gelindiğinde Rize'nin sadece 53 köyünde ilkokul yoktu.⁹ Bunun dışında 13 köyde de geçici binalarda eğitim yapılıyordu. Şehir ve kasaba okullarında 35,5 öğrenciye, köy okullarında da 50 öğrenciye bir öğretmen düşmekteydi. İlin genel ortalaması ise 45 öğrenciye bir öğretmendi (İder 1960a: 1). 1967-68 öğretim döneminde ilin ilkokul sayısı 340'ı buldu. Bu okullarda 1.040 öğretmen hizmet veriyordu (Kurtuluş 1968: 7). Öğrenci sayısı 43.323 kişiye ulaşmıştı. 1970-71 öğretim yılında ilin ilkokul sayısı toplam 379'du (BDİE 1977a: 192-194). 1971-72 öğretim yılında il çapındaki ilkokul sayısı 396'ya ve öğretmen sayısı 1.402'ye ulaştı. Bu okullara 29.755'i erkek ve 19.392'si kız öğrenci olmak üzere toplam 49.147 öğrenci devam etmekteydi (BDİE 1977a: 192). Bir sonraki öğretim dönemi, okul sayısı 406'ya, öğrenci sayısı 52.135'e ve öğretmen sayısı 1.461'e çıktı. Buna rağmen halen il dâhilindeki 312 köyün 40'ında ilkokul yoktu. Bu köylerdeki öğrenciler, okulu bulunan yakın köylere gitmekteydiler. Bahsin geçen 40 köyden, nüfusu 200'ün üzerinde olan köy sayısı sadece 13'tü. Bu durum dikkate alınarak, ilköğretim yatırım programlarının hazırlanışında okulsuz köylerden ziyade, harap ve geçici binalı ilkokulların yerlerine yenilerinin yapımına daha çok ağırlık verilmiştir. Bu dönem ilkokulda okuyan öğrenci sayısı 40.245'tir. Aynı öğretim yılında ilköğretim çağındaki nüfusun %96,4'ünün ilkokula devam edenlerle 7-14 yaş aralığındaki ilkokul mezunları oluşturmaktadır (Cumhuriyetin 50. Yılında Rize 1973 İl Yıllığı 1973: 63).

⁹ Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, idari taksimattaki hareketlilik nedeniyle ilin köy ve mahalle sayısının yıllar içerisinde sürekli değiştiğidir. Bu nedenle yazıdaki köy ve mahalle sayıları yıllar arasında tutmamaktadır.

1974 yılında 35 köy ve mahallede 78 derslik yapımına girişilmiştir. Bunlardan 28 köy ve mahalleye ait 66 derslik ilkökul inşaatı tamamlanmış ve aynı yılda hizmete açılmıştır. 1975 yılında da 12 derslikli okul inşaatı tamamlanmıştır. Ayrıca 73 eski ve yeni okula ait 1.775 adet öğrenci sırası, 34 yeni okula 75'er adet öğretmen masası, sandalye ve yazı tahtası dağıtılmıştır. 1974 yılında okul yapım-onarım ve donatımları için 9 milyon TL'si MEB'ten ve 659 bin TL'si İl Özel İdareden; 1975 yılında ise 10 milyon 750 bin TL'si MEB'ten ve 1.093.024 TL'si İl Özel İdare'den bütçe tahsil edilmiştir (Zümrüt Rize 17 Mayıs 1975). 1978-79 öğretim yılında öğrenci sayısı 28.159'u erkek olmak üzere 53.062'ye yükselmiştir (BDİE 1981a: 25).

1950'den 1980'e kadar ki geçen 30 yıllık süre zarfında ilin ilk kademe eğitiminde çok ciddi ilerleme sağlanmıştır. Bu ilerleme aşağıdaki tabloda net olarak görülmektedir (BİUM (t.y.)b: 75 ,244, 327, 328; BDİEB 1963: 57, 140, 236; DİE 1967: 22, 312, 423; BDİE 1977a: 192; BDİE 1977b: 36; BDİE 1981b: 36).

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı		
			T	E	K
1950-51	150	272	14.119	11.383	2.736
Oran %			100,0	80,6	19,4
1954-55	236	414	21.806	15.707	6.099
Oran %			100,0	72,0	28,0
1959-60	249	623	24.426	17.053	7.373
Oran %			100,0	69,8	30,2
1964-65	321	847	35.885	23.779	12.106
Oran %			100,0	66,3	33,7
1969-70	367	1.051	46.271	29.092	17.179
Oran %			100,0	62,9	37,1
1974-75	413	1.462	53.850	30.743	23.107
Oran %			100,0	57,1	42,9
1979-80	450	2.145	53.503	28.308	25.195
Oran %			100,0	52,9	47,1

Tablo 1: Rize'de İlk Kademe Eğitiminin Durumu (1950-1980 Yılları Arası)

Tabloda görüldüğü üzere 1950'den 1980'e kadar geçen süre zarfında ilkökul sayısı 3 kat, öğretmen sayısı 7,9 kat ve öğrenci sayısı 3,8 kat artmıştır. Özellikle kız çocuk öğrenci sayısındaki artış dikkat çekicidir. 1950'de %19,4 olan kız öğrenci oranı, yıllar içerisinde sürekli artış göstermiş ve 1980 yılında %47,1'e ulaşmıştır. 1950-51 öğretim yılında öğretmen başına düşen 52 öğrenci ortalaması da 1979-80 öğretim yılında 25 gibi çok iyi bir seviyeye gerilemiştir. En fazla okul 1950-55 yılları arasında açılmıştır. Öğrenci sayısındaki artış en fazla 1960-65 dönemi gerçekleşmiştir. Öğretmen sayısının en fazla arttığı dönem 1975-1980 yılları arası kaydedilmişken, aynı dönem öğrenci sayısı ilk kez önceki periyodlara göre düşmüştür. 1950 yılında yapılan bir değerlendirmeye göre Rize'deki erkek nüfusun %55'i, kadın nüfusun %95 okuma-yazma bilmemekte idi (Kurtuluş 1968: 7). 1980 yılına gelindiğinde bu oran erkek nüfus için %13,5, kadın nüfus için %45,6 seviyelerine kadar geriledi. Ülke ortalaması ise erkekler için %8,5 ve kadınlar için %18,8 idi. 1980 yılında Rize'deki ilkökul mezunu sayısı 70.191'i erkek ve 41.769'u kadın olmak üzere toplam 111.960'a ulaşmıştır. Mezun sayısının 1980 yılı -6 yaş ve üzeri Rize nüfusuna oranı %36,5'tir. Ülke ortalaması ise %37,9'dur (BDİE 1984a: 64-65).

1.2. İkinci kademe (ortaokul)¹⁰

1950 yılı öncesinde Rize ilinde merkez, Çayeli ve Pazar ilçelerinde olmak üzere üç tane ortaokul vardı (Saydı 1940: 6; BİUM (t.y.)b: 82). Bu okullarda 1949-50 öğretim yılında toplam 351 öğrenci öğrenim görüyordu. En çok öğrenciye Pazar Ortaokulu sahipti (BİGM 1952c: 72). 1952 yılında Ardeşen bucağı ile Fındıklı ilçesinde birer ortaokul açıldı (TBMM Tutanak Dergisi 1953: 250; BDİE 1963b: 154). Bu okullarla birlikte Pazar'ın öğrenci sayısı düştü ve Rize Ortaokulu en çok öğrenci barındıran okul oldu. 1953 yılında İkizdere ilçesinde ve 1959 yılında İyidere bucağında birer ortaokul daha açıldı (Ergin 1959: 1; Zümrüt Rize 28 Aralık 1959). Geçen on yıllık zaman zarfında ilin ortaokul öğrenci sayısı dört kat arttı. Ancak ortaokullarda okuyan kız öğrenci sayısı düşüktü. 1950-51 öğretim yılında Çayeli Ortaokulundaki 61 öğrencinin arasında hiç kız öğrenci yoktu. Bir sonraki yıl bu okula 4 kız öğrenci alındı. İkizdere Ortaokulunun 1960'a kadar sadece iki kız öğrencisi oldu. İyidere Ortaokulunun açıldığı yıl mevcut 75 öğrencisinin hepsi erkekti. Ortaokullarda okuyan kız öğrenci oranı 1950 yılında %11'di. Bu oran, yeni okulların açılmasıyla birlikte artan erkek öğrenci sayısına istinaden takip eden yıllarda azaldı. 1953-54 öğretim yılında % 6,6'ya kadar geriledi. Sonraki öğretim yıllarında kız öğrencilerin artışına paralel olarak 1959-60 dönemi oran, %12'ye ulaştı (BİUM (t.y.)c: 82; BİUM (t.y.)d: 102, 134; BDİE 1963c: 154, 230).

Takip eden yıllarda yeni okulların açılmasına devam edildi. 1964'te Çamlıhemşin'de, 1965'te Kalkandere'de, 1966'da Gündoğdu'da ve 1967'de Der pazarı, Hemşin ve Ardeşen sınırları dâhilinde birer ortaokul açıldı (BCA Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü 119.755.4; BDİE 1976a: 55-56; Zümrüt Rize 19 Ağustos 1967). Böylece ortaokul sayısı 13'e yükseldi. Sonraki yıllarda sayı daha da arttı. 1967-71 yılları arası Rize'deki ortaokulların sayısı ve dağılımı şu şekildedir (BDİE 1976a: 55-56; BDİE 1976b: 43):

Öğretim Yılı	Okul Sayısı								
	Toplam	Merkez	Ardeşen	Çamlıhemşin	Çayeli	Fındıklı	İkizdere	Kalkandere	Pazar
1967-68	13	4	2	1	1	1	1	1	2
1968-69	16	5	2	1	3	1	1	1	2
1969-70	20	8	2	1	3	1	2	1	2
1970-71	21	9	2	1	3	1	2	1	2

Tablo 2: Rize'deki Ortaokulların Dağılımı (1967-1971 Yılları Arası)¹¹

Okul sayısına paralel olarak öğrenci sayısında da ciddi bir artış yaşandı. Rize'de 1950-1970 yılları arasında ortaokullarda okuyan öğrenci sayısı ve dağılımı şu şekildedir (BİUM (t.y.)b: 82; BİUM (t.y.)d: 90, 120; BDİE 1963c: 154, 230; DİE 1968b: 96, 140; BDİE 1976b: 55).

¹⁰ Bu başlık altında verilen bilgilere meslek ve teknik okullarının orta bölümleri dâhil değildir.

¹¹ Dağılım, ilçe bazında verilmiştir. Bucaklarda bulunan ortaokullar, bağlı buldukları ilçe adı altındadır. Bu nedenle belirtilen tarihlerde henüz ilçe olmamış olan İyidere ve Der pazarı ortaokulları merkez sütununda, Hemşin ortaokulu Pazar sütununda verilmiştir.

Öğretim Yılı	Öğrenci Sayısı									
	Toplam	Merkez	Ardeşen	Çamlıhemşin	Çayeli	Fındıklı	İkizdere	İyidere	Kalkandere	Pazar
1950-51	415	138	-	-	61	-	-	-	-	216
1954-55	1.000	225	183	-	109	301	35	-	-	147
1959-60	1.718	457	247	-	194	346	89	75	-	310
1964-65	2.362	603	421	49	317	374	117	90	-	391
1969-70	5.368	2.019	790	118	643	614	192		234	758

Tablo 3: Rize'deki Ortaokulların İlçelere Göre Öğrenci Dağılımı (1950-1970 Yılları Arası)¹²

1972-73 öğretim yılında merkezde *Zihni Derin Ortaokulu* adıyla yeni bir ortaokul açıldı. Aynı öğretim yılında Pazar ilçesinde açılan bir diğer ortaokulla birlikte ildeki ikinci kademe okul sayısı 23'e çıktı. 1976-77 öğretim yılında Rize'de 36 ortaokul vardı (BDİE 1981c: 3). Okullar, bucaklarda ve merkezi köylerde açılıyordu. Böylece kırsal bölgede yaşayanlar, ilçe merkezlerine okumak için gelme eziyetinden kurtuluyorlardı. Zaten ilçe merkezlerindeki okullar kendi bölgelerine bile yetmiyordu. 1977 yılında İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün yaptığı paylaşımına göre, Çay, Cumhuriyet, Reşadiye, Kurtuluş, Atatürk ve Pilavdağı ilkokullarından mezun olanlar Zihni Derin Ortaokuluna, diğer merkez okullardan mezun olanların Rize Lisesi orta kısmına başvuru yapabileceklerdi. Öte yandan ortaokulu bulunmayan köylerden gelen öğrenciler semtine göre okullara kabul edileceklerdi. Tasdikname ile dışardan gelen öğrenciler ikametgâhına bakılarak okula kaydedileceklerdi (Rize Postası 23 Eylül 1977). 1980 yılında Rize'deki ortaokul sayısı 39'a ulaştı (BDİE 1981b: 1). İlin 1976-1980 yılı ortaokul öğrenci durumu şu şekildeydi (BDİE 1981c: 3; BDİE 1982d: 2; BDİE 1982e: 1):

Öğretim Yılı	Öğrenci Dağılımı		
	T	E	K
1976-77	10.806	8.732	2.074
1977-78	10.720	8.495	2.225
1978-79	9.474	7.126	2.348
1979-80	10.042	7.662	2.380

Tablo 4: Rize'de Bulunan Ortaokul Öğrenci Sayısı (1976-1980 Yılları Arası)

Tabloda görüldüğü gibi 1978-79 öğretim yılında öğrenci sayısı bir önceki döneme göre düşmüştür. Ortaokula kaydolan öğrenci sayısı 1977-78 öğretim yılında 3.957 iken, 1978-79 döneminde 2.861'e gerilemiştir. Görüldüğü gibi 1950'den 1980'e kadar geçen 30 yıllık sürede düz ortaokul sayısı 3'ten 39'a öğrenci sayısı da 415'ten 10.042'ye yükselmiştir. Belirtilen dönemde bu okullarda okuyan kız öğrenci oranı da %11,1'den %23,7'ye çıkmıştır. 1980'e gelindiğinde Rize'deki ortaokul mezunu sayısı 11.159'u erkek ve 3.344'ü kadın olmak üzere toplam 14.503'e ulaşmıştır. Mezun sayısının 1980 yılı -6 yaş ve üzeri- Rize nüfusuna oranı %47,31'dir. Ülke ortalaması ise %55,93'dür (BDİE 1984a: 64-65).

¹² Kaynaklarda öğrenci dağılımları genelde ilçe bazında verildiği için, bucaklarda bulunan ortaokullar, bağlı buldukları ilçe sütununda gösterilmiştir. Sadece İyidere bucağının iki dönem öğrenci sayısı ayrı sütunda gösterilmiştir. İyidere bucağının 1969-1970'deki öğrenci sayısı merkez sütununda gösterilmiştir.

1.3. Ortaöğretim (lise)¹³

Rize'de 1950 öncesinde meslek okulu düzeyinde iki lise olduğu halde bir düz lise yoktu. Rizelilerin hükümetten en çok talep ettikleri hususların başında bir lisenin açılması geliyordu. Ancak maddi imkânsızlıklar ve yeterli öğretmen bulunmayışı gibi nedenlerden ötürü ilin bu talebi yıllarca yerine getirilemedi (Başaran 2017: 77-79). Konuyla ilgili 1951 yılının başlarında MEB, Rize'ye bir müfettiş gönderdi. Müfettiş, raporunda; lise için gerekli şartların uygun olduğunu, ortaokul binasının kullanılabilceğini, öğretmen sıkıntısı olursa Trabzon Lisesinden öğretmenlerin gidip-gelmek suretiyle ders verebileceğini belirtti (Rize 13 Nisan 1951). Nihayetinde lise, 1951 yılında hizmete girdi (Rize 24 Eylül 1951).¹⁴ Rize Lisesinin 24 Eylül günü gerçekleştirilen açılış törenine Rize milletvekillerinin yanı sıra kalabalık bir halk kitlesi de katıldı. Okula pek çok eğitmen ataması gerçekleştirildi (Rize 25 Eylül 1951). Okulun ayrı bir binası olmadığı için Rize Ortaokulunun bulunduğu binaya bir sınıf ilave edildi (Ferah 1956: 13). İki şubede 8'i kız olmak üzere 83 öğrenci ile eğitime başlandı (BİUM (t.y.)d: 300). İki yıl koridorlarda da ders yapılarak çok güç şartlar altında çalışıldıktan sonra 1953-54 öğretim yılının sonuna doğru Rize Okutma Derneği ve Millî Eğitim Bakanlığının yardımlarıyla ek bir bina yapıldı. Lise, ilk mezunlarını 1954-55 döneminde verdi (Ferah 1956: 13). 50 kişi mezun oldu (BDİE 1963c: 600). 1955-56 ders yılında Vakıflar İdaresi, orta dereceli okullarda okuyan fakir öğrenciler için 50 kişilik bir pansiyon açtı (Ferah 1956: 13; *Rize Lisesinde Resim-İş Dersleri* 1958: 10). Okula, 1957 yılında bir de ticaret şubesi eklendi (Rizenin Sesi 5 Mart 1957). Okulun açıldığı günden 1969 yılına kadar geçen süredeki öğrenci durum şu şekilde olmuştur (BİUM (t.y.)d: 342; BDİE 1963c: 539-540; DİE 1967: 335-336; DİE 1970: 247; BDİE 1976a: 172):

Öğretim Yılı	Öğrenci Dağılımı			Öğretim Yılı	Öğrenci Dağılımı		
	T	E	K		T	E	K
1951-52	93 ¹⁵	85	8	1961-62	351	325	26
1952-53	158	147	11	1962-63	435	411	24
1953-54	214	197	17	1963-64	419	389	30
1954-55	246	227	19	1964-65	451	422	29
1955-56	180	162	18	1965-66	484	450	34
1956-57	243	224	19	1966-67	552	514	38
1957-58	243	225	18	1967-68	540	475	65
1958-59	284	261	23	1968-69	649	569	80
1959-60	312	286	26	-	-	-	-

Tablo 5: Rize Lisesi Öğrenci Durumu (1951-1969 Yılları Arası)

83 öğrenci ile faaliyete başlayan okul, tabloda da görüldüğü gibi, ikinci ve üçüncü sınıfların açılmasıyla birlikte 1953-54 öğretim yılında 214 mevcuda ulaşmıştır. 1954-55 yılındaki öğrenci artışının önemli bir nedeni, üç yıl olan lise eğitiminin 1953-54 öğretim yılından geçerli olmak üzere dört yıla çıkarılmasıdır. Dolayısıyla okul 1953-54 öğretim yılı sonunda mezun vermesi gerekirken eğitimin dört yıla çıkarılması nedeniyle mezun verememiştir. Ancak bir sonraki öğretim yılında liselerin tekrar üç yıla dönüştürülmesi nedeniyle üçüncü ve dördüncü sınıflar mezun edilmiş ve öğrenci sayısında ciddi bir düşüş

¹³ Bu başlık altında verilen okullara, meslek ve teknik okullarının *lise* bölümleri dâhil değildir.

¹⁴ Aslında Rize'de geçmiş yıllarda bir lise vardı. Okulun statüsü 1924 yılında düşürülerek ortaokula çevrilmiş ve adı *Rize Ortaokulu* olmuştur (Gündüz: 1958: 18).

¹⁵ Okul 85 öğrenci ile eğitime başlamışsa da öğretim yılı içerisinde öğrenci sayısı artmıştır.

yaşanmıştır. 1955-56 ders dönemi öğrenci sayısının bir önceki döneme göre düşmesinin bir nedeni budur. Diğer nedeni ise yeni kayıtların önceki yıla göre azalmasıdır. Ancak sonraki yıllarda talep artışına bağlı olarak öğrenci sayısı sürekli yükselmiştir (BDİE 1963c: 539-540). Tabloda göze çarpan bir diğer konu kız öğrenci oranındaki artıştır. Lisenin ilk açıldığı yıl %8,6 olan kız öğrenci oranı 1968-69 öğretim yılında %12,3'e çıkmıştır. İldeki lise sayısı, 1969 yılında Pazar ilçesine ve 1970 yılında Çayeli ilçesine birer lise daha açılmasıyla birlikte üçe çıktı. Pazar Lisesi, 31'i kız olmak üzere 220 öğrenciyle; Çayeli Lisesi 13'ü kız olmak üzere 106 öğrenciyle eğitime başladı (BDİE 1976a: 173). Rize'deki dördüncü lise, 1972 yılında 50'si kız olmak üzere 152 öğrenci ile faaliyet giren Fındıklı Lisesidir (BDİE 1976b: 118; Zümrüt Rize 2 Ağustos 1972). Yeni açılan okullarla birlikte liseli öğrenci sayısı hızla arttı. 1969-73 yılları arasında Rize'de liseli öğrenci sayısı şu şekildedir (BDİE 1976a: 172; BDİE 1976a: 118)

İlçe Adı	Öğretim Yılı			
	1969-70	1970-71	1971-72	1972-73
Merkez	665	718	966	717
Çayeli	-	119	194	279
Fındıklı	-	-	-	147
Pazar	220	355	593	615
Toplam	885	1.192	1.753	1.758

Tablo 6: Rize'deki Liseli Öğrencilerin İlçelere Göre Dağılımı (1969-1973 Yılları Arası)

Tabloda görüldüğü gibi 1971-72 öğretim yılında öğrenci sayısında önceki yıllara göre ciddi bir artış vardır. Bunda ildeki ortaokul sayısının 1968 yılından sonra hızla artmasının rolü büyüktür. Artışın bir diğer nedeni ortaokul sonrası lise eğitimi alan öğrenci sayısındaki artıştır. 1950-55 yılları arasında ortaokulu bitirip liseye devam eden öğrencilerin oranı %54 iken, bu sayı 1975-76 öğretim yılında %65'e ulaşmıştır. Kız öğrenciler açısından durum değerlendirildiğinde ilkokul sonrası ortaokula devam oranının, ortaokul sonrası liseye devam oranından çok düşük olduğu görülmektedir. Ancak zaman içerisinde bir artış olduğunu da belirtmek gerekir. Bu artışın oranı, 1960-65 yılları arasında ortalama %15 iken, 1975-76 öğretim yılında %21 olarak gerçekleşmiştir.

Takip eden yıllarda ildeki lise sayısı sürekli artış gösterdi. 1976 yılında Rize'de 6 lise vardı. Bu sayı 1977'de 7'ye ve 1978'de 8'e yükseldi (BDİE 1981c: 58). 1979-80 öğretim yılında lise eğitimi artık 9 okulda toplam 103 şubede yapıyordu (BDİE 1982e: 31). Bahsedilen yıllarda liseli öğrenci sayısındaki artış da şu şekilde gerçekleşti (BDİE 1981c: 58; BDİE 1982d: 33; BDİE 1982e: 31):

Öğretim Yılı	Öğrenci Dağılımı		
	T	E	K
1976-77	3.883	3.187	696
1977-78	4.133	3.257	876
1978-79	4.217	3.372	845
1979-80	4.907	3.763	1.144

Tablo 7: Rize'deki Liseli Öğrencilerin Yıllara Göre Dağılımı (1976-1980 Yılları Arası)

Tabloda görüldüğü gibi yeni açılan okullara bağlı olarak öğrenci sayısı hızla artmıştır. Lisede okuyan kız öğrenci oranı 1979-80 döneminde %23,3'e çıkmıştır. Rize'de 1951 yılında 2 şubede ve 83 öğrenci ile başlayan lise eğitimi, 1979-80 döneminde 9 okul,

103 şube ve 4.907 öğrenciye yükselmiştir. 1980'e gelindiğinde Rize'deki lise mezunu sayısı 4.402'si erkek ve 1.495'u kadın olmak üzere toplam 5.861'e ulaşmıştır. Mezun sayısının 1980 yılı -6 yaş ve üzeri- Rize nüfusuna oranı ‰19,12'dir. Ülke ortalaması ise ‰29,44'tür (BDİE 1984a: 64-65).

1.4. Meslek ve Teknik Okulları

Rize'de 1950 yılında mesleki ve teknik öğretim adına, bir Yapı Enstitüsü bir de Erkek Sanat Enstitüsü vardı. Yapı Enstitüsünün 1949-50 öğretim yılında *orta* kısmında 96 ve *enstitü* kısmında 91 öğrenci öğrenim görüyordu (BİGM 1952b: 94). Okul, inşaat işlerinde çalışacak kalifiye eleman yetiştirmek amacıyla kurulmuştu (DİE 1969: V). Okul, iki kısımdan ve bir sanat şubesinden oluşuyordu. Birinci kısım Orta Yapı Okuluydu. Eğitim süresi üç yıldır. Okulun bu kısmında *dülgerlik* (Ahşap yapı ustası) ve *duvarcılık* şubeleri mevcuttu. İkinci kısım ise Enstitüydü (Aktaş 1958: 22; Ömeroğlu 1952: 1). Eğitim süresi iki yıldır.¹⁶ Buraya Orta Yapı Okulunu bitirenler alınmaktaydı. Sanat dalları burada dörde ayrılıyordu: Orta kısmın dülgerlik bölümünden gelenler yine dülgerliğe devam ederek beşinci sınıftan dülger olarak mezun olmaktaydılar. Duvarcılık bölümünden gelenler, *duvarcı*, *sıvacı* ve *taşçı* olmak üzere üçe ayrılır ve bu şekilde eğitim görürlerdi. Okulun yatılı kısmı vardı. 1958'de okulun 400 civarındaki öğrencisinin 131'i yatılıydı. Okulun bütün binaları, öğrenciler tarafından yapılmıştı.

Erkek Sanat Enstitüsünün 1949-50 öğretim yılında *orta* kısmında 90 ve *enstitü* kısmında 50 öğrenci öğrenim görüyordu (BİGM 1952b: 84). Eğitim süresi üç yıl olan *orta* ve iki yıl olan *enstitü* kısımlarından oluşan okul, marangoz, demirci ve tesviyeci olmak üzere üç dalda hizmet vermekteydi. Branşlaşma ikinci sınıfta başlıyordu. İlk açıldığında mevcudu 180 kişi idi. Okulun yatılı pansiyonu bulunmuyordu. Mevcudun üçte birinin imkânları zayıftı. 1958'de 47 öğrencisi evlerde kalıyordu. 12 öğrencisi de Okutma Derneğinin pansiyonundaydı (*Rize Erkek Sanat Enstitüsü* 1958: 28). 1967-68 öğretim yılında *elektrik* şubesinin de açılmasıyla 4 alanda eğitim vermeye başladı (Zümrüt Rize 19 Ağustos 1967).

İlde açılan üçüncü meslek okulu 1951-52 öğretim yılında hizmete giren Kız Sanat Ortaokuludur (Rize 30 Ağustos 1951). Pratik Akşam Kız Sanat Okulu ile aynı binada eğitim veren Okul (Rize 12 Kasım 1952), 1955-56 ders yılından itibaren *enstitüye* dönüştürüldü (Zümrüt Rize 15 Ekim 1955).¹⁷ Her iki okul, *biçki-dikiş*, *moda-nakış*, *nakış-çamaşır*, *ev idaresi*, *yemek pişirme*, *mesleki ve tezyini resim (süsleme sanatı)* dallarında öğrenci yetiştiriyordu.¹⁸ Ailelerin kız çocuklara ev işlerinde ihtiyaçları olması nedeniyle Enstitüden ziyade Akşam Kız Sanat Okuluna ilgi daha fazlaydı. Mezunlar, kendi özel işlerini kurabildikleri gibi gezici kurs öğretmeni de olabilmekteydiler. İsteyen Kız Teknik Öğretmen Okuluna devam edebiliyordu (*Bir Röportaj: Rize Kız Sanat Enstitüsü* 1958: 10). Enstitü, 22 Şubat 1958 tarihinde yeni binasına taşındı (*Kız Sanat Enstitüsünün Açılış Töreni* 1958: 24).

Rize'de faaliyet gösteren bir diğer meslek okulu, Rize Erkek Öğretmen Okuludur. Okul, 8 Kasım 1958 günü açıldı (*Öğretmen Okulunun Açılış Töreni* 1958: 6; Zümrüt Rize 10 Kasım 1958). Öğrencilerini ortaokul mezunlarından alıyordu. Okulun üç yıl olan eğitim süresi, 1970-71 öğretim yılından itibaren dört yıla çıkarıldı (BDİE 1977c: V). 1978'de 70'e yakın öğrencisinin 50'si yatılıydı (Rizenin Sesi 10 Kasım 1958). Aynı yıl hizmete giren bir

¹⁶ Tüm enstitülerin öğrenim süreleri 1963-64 öğretim yılından sonra üç yıla çıkarılacaktır (DİE 1970: 3).

¹⁷ Enstitü, 40 öğrenciyle eğitime başlamıştır. Orta kısmın eğitim süresi üç, enstitü kısmının eğitim süresi iki (daha sonra üç) yıldır (BDİE 1963b: 177).

¹⁸ Pratik Akşam Sanat Okulu, *yaygın eğitim* kapsamında hizmet vermektedir.

diğer okul Akşam Tekniker Okuludur. Resmi açılışı 23 Aralık günü yapılan okulun - öğretmen ücretleri dâhil- tüm masraflarının 1960 yılı Mart ayına kadar Rizeliler tarafından karşılanması istenmişti. Okul, Yapı ve Erkek Sanat Enstitüsüne bağlı olarak faaliyet göstermekteydi (Dekelli 1959: 9; Gürsoy 1958: 1; Zümrüt Rize 12 Kasım 1959). Öğrencileri *yapı* ve *makine* olmak üzere iki dalda eğitim veriyordu. Açıldığında mevcudu 29 kişiydi (BDİE 1965: 152).

1959-60 öğretim yılında ise Rize’de bu sefer bir ticaret lisesi açıldı. Ticaret okulları ticaret, bankacılık, sigortacılık ve nakliyatçılık gibi iktisadî faaliyetlere eleman yetiştirmek için kurulmuşlardı. Bu okullar, *orta* ve *lise* olmak üzere iki kısımdan oluşuyordu. Her iki kısmın eğitim süresi üçer yıldır (DİE 1970: VI). Okulun ilk olarak *lise* kısmı açıldı. Mevcudu 54 kişiydi (BDİE 1965: 158). Açıldığında okulun binasının ve bahçesinin kirası Okutma Derneği tarafından karşılanıyordu (Zümrüt Rize 28 Aralık 1959). 1960-61 öğretim yılında *orta* kısmı 23 öğrenciyle eğitime başladı (BDİE 1965: 158). Ticaret Lisesi ile birlikte Rize’deki meslek okulu sayısı altıya yükselmiş oldu.

Rize’de eğitim veren bir diğer meslek okulu İmam Hatip Okuludur (İHO). 1967 yılı başında temeli atılan okul (Zümrüt Rize 11 Eylül 1967), 16 Ekim günü merkeze bağlı Müftü Mahallesi’nde 182 öğrenciyle eğitime başladı (Rize AİHL 2012; BDİE 1977c: 91). *Lise* ve *orta* bölümlerden oluşan okulun ilk etapta sadece orta kısmı açıldı. İmam Hatip Okullarının orta kısmına olan talep ülke genelinde her geçen yıl artınca okulların öğrenci sayısı bir süre sonra düz ortaokulların önüne geçti. Bunun üzerine, 28 Eylül-3 Ekim 1970 tarihleri arası düzenlenen VIII. Millî Eğitim Şûrası’nda İmam Hatip Okullarının orta kısmının kapatılmasına karar verildi. Karar, MEB Talim ve Tebriye Kurulunun 4 Ağustos 1971 tarih ve 225 sayılı Kararı’yla uygulamaya konuldu. Aynı kararlar İmam-Hatiplerin lise kısmının eğitimi de (Erkek Öğretmen Okulunda olduğu gibi) üç yıldan dört yıla çıkarıldı (Ayhan 2000: 192). Kapatılan İHO orta kısımları, klasik ortaokullara dönüştürüldü. Bu nedenle öğrenci kayıtlarında düşme yaşandı (BDİE 1977c: 84,91). Rize İmam Hatip Okulu ilk mezunlarını 1970-71 öğretim yılında verdi. Bu mezunlarla birlikte, 1971-72 öğretim yılından itibaren okulun lise kısmı açılacaktı. Ancak orta kısım kapatılınca lise kısmının açılmasına da izin verilmedi. Mezunlar, lise kısmı bulunan Trabzon İHO’ya yönlendirildi (Zümrüt Rize 15 Eylül 1971).

Bir yıl kadar sonra İHO’nun lise kısmının açılmasına izin verildi. Rize İmam Hatip Liselerinin (İHL)¹⁹ lise kısmı 1972-73 öğretim yılında 123 öğrenci ve 6 öğretmenle faaliyete başladı (BDİE 1977c: 18). 1973 yılında Millî Eğitim Temel Kanununda yapılan bir değişiklikle 1974-75 öğretim yılından itibaren İHL’lerin orta kısımları yeniden açıldı (Resmî Gazete 24 Haziran 1973). İlk başlarda beş derslikte eğitim yapan Okul, lise kısmının da devreye girmesinin ardından Koruma Derneğinin öncülüğünde 1975 yılında üç katlı bir binaya taşındı (Rize AİHL 2012). Takip eden yıllarda imam-hatiplere olan ilgi arttı. İHL sayısı Rize’de, 1975-76 döneminde ikiye, 1976-77 döneminde üçe ve 1977-78 döneminde altıya ulaştı (BDİE 1982c: 69). Talebi karşılamakta zorlanan Rize İHL’de, öğrencilerin kaldığı dernek pansiyonu kapatılarak sınıflara dönüştürüldü. 1978 yılında ek bina inşaatına başlandı. Spor salonu ile beraber ek birimleri ihtiva eden zemin kata ilave bir kat daha yapıldı (Rize AİHL 2012). Yeni açılan İHL’lerin ilk başta sadece ortaokul kısımları hizmete girdi. Burada verilen mezunlarla birlikte lise kısımları faaliyete geçti. 1979-80 öğretim döneminde iki okulun daha lise kısmı açıldı (BDİE 1984b: 6).

¹⁹ 1972 yılında Talim Terbiye Kurulunun kararıyla her çeşit ortaöğretim kurumuna lise adı verildi. Kararla birlikte okulların adları İmam-Hatip Lisesi, Öğretmen Lisesi, Kız Meslek Lisesi, Endüstri Meslek Lisesi (eski adı Erkek Sanat Enstitüsü), Yapı Meslek Lisesi, Resmî Ticaret Lisesi (daha sonra sadece Ticaret Lisesi), Akşam Ticaret Lisesi olarak değiştirildi (MEB 1972: 416).

İlde açılan diğer bir okul 1971-72 öğretim yılında eğitime başlayan Akşam Ticaret Okuludur. Okul, 27 öğrenci ile eğitime başlamıştır (BDİE 1977c: 69). Okulun eğitim süresi gündüz ticaret okuluna göre bir yıl daha fazlaydı (DİE 1970: VI). İldeki meslek okulu sayısı, 1972-73 öğretim yılına gelindiğinde 7'si merkezde ve birer de Çayeli ve Fındıklı'da olmak üzere 9'a ulaştı (Cumhuriyetin 50. Yılında Rize 1973 İl Yıllığı 1973: 65). Bu sayı, 1975-76 öğretim yılında 14'e yükselmiştir. Bu okulların öğrenci sayısı 2.450'si erkek ve 719'u kız olmak üzere toplam 3.169'dur (BDİE 1982c: 12, 19, 26, 34, 37, 48, 69, 76).

1976-77 öğretim yılında Rize'de iki meslek okulu daha hizmete girdi. Bu okullardan birisi Erkek Teknik Lisesidir. Öğrencilerini endüstri meslek ve kız meslek liselerinin birinci sınıfını bitirenler arasından alan okul, ikinci sınıf itibarıyla üç yıllık bir eğitim vermekteydi (BDİE 1979: 26; BDİE 1985: 22). Diğer okul ise Sağlık Bakanlığına bağlı olarak açılan Sağlık Kolejidir. Okul, dört yıllık olup merkezi sistemle ve sınavla öğrenci almaktaydı (Zümrüt Rize 27 Nisan 1978). Rize'deki öğrencilerinin tümü Devlet Parasız Yatılıda kalıyordu (BDİE 1982a: 37). Okul; ilk yıl 45, sonraki yıl 119 öğrenci aldı. Bu öğrencilerin tümü erkeklerden oluşuyordu. 1978-79 ders yılında bu sefer okula sadece kız öğrenciler alındı. Alınan öğrenci sayısı 212'dir. Ancak aynı dönemin sonunda okul kapatıldı. Yerine 1979-80 öğretim yılından itibaren Sağlık Meslek Lisesi hizmete girdi. İstatistiklerden anlaşıldığı kadarıyla Kolej kapatıldıktan sonra son dönem alınan bu kız öğrenciler, yeni açılan Sağlık Meslek Lisesine kaydırılmıştır (BDİE 1982a: 21; BDİE 1982b: 21; Rize Valiliği 1998: 139,147). Zaman içerisinde adı geçen okullardan ortaokulu olanların bazılarının orta kısımları kapatıldı, bazılarının ise şube sayısı artırıldı. Rize'de ortaokul dengi meslek okullarının 1950-80 yılları arası öğrenci durumu şu şekildedir (BİUM (t.y.):a: 70,90; BDİE 1963b: 74, 177, 257, 345; DİE 1968b: 88, 154, 188, 209; BDİE 1977c: 46, 50; BDİE 1982b: 23,26):

Öğretim Yılı	Öğrenci Sayısı					
	Toplam	Erkek Sanat Enstitüsü (Endüstri Meslek Lisesi)	Yapı Enstitüsü (Yapı Meslek Lisesi) Ortaokulu	Kız Sanat Enstitüsü (Kız Meslek Lisesi) Ortaokulu	Ticaret Lisesi Ortaokulu	İmam Hatip Lisesi Ortaokulu
1950-51	188	97	91			
1954-55	353	129	190	34		
1959-60	364	152	142	70		
1964-65	442	131	91	69	151	
1969-70	524	-	-	118	38	368
1974-75	536	-	-	294		242
1979-80	2.228	-	-	372		1.856

Tablo 8: Rize'deki Ortaokul Dengi Meslek Okullarının Öğrenci Dağılımı (1950-1980 Yılları Arası)

Tablonun sol üç sütununda yer alan ortaokullar, ülke genelinde aşamalı olarak kapatılmıştır. Yapı Sanatın Ortaokulu, 1965-66 öğretim yılında birinci sınıfa öğrenci

almamış ve son sınıf öğrencilerini 1967-68 öğretim yılı sonunda mezun etmiştir. Okul, sonraki öğretim yılında sadece beş eski öğrencine diploma vermiştir (BDİE 1977c: 121). Erkek Sanat Ortaokulu da aynı şekilde 1965-66 öğretim yılında birinci sınıfa öğrenci almamış ve son öğrencilerini 1967-68 öğretim yılı sonunda mezun etmiştir (DİE 1969: 73). Ticaret Lisesi orta kısmı, 1968-69 ders yılında öğrenci almamış ve son öğrencilerini 1969-70 döneminde mezun etmiştir (BDİE 1977c: 123). İstatistikler incelendiğinde Kız Sanat Ortaokulunun her yıl öğrencisinin arttığı görülmektedir. 1972-73 öğretim döneminde Çayeli ilçesinde bir Kız Sanat Ortaokulu açılmıştır (BDİE 1977c: 112). 1975-76 öğretim yılında bu okulların sayısı üçe çıkmıştır (BDİE 1982c: 26). İHL orta kısmı daha öncede ifade edildiği gibi 1970-71 öğretim yılı sonunda kapatılmıştı. Kapatıldığında 493 öğrencisi vardı. Takip eden üç yıl boyunca Okul, yeni öğrenci alamamış ve mevcut öğrencilerini mezun etmiştir. 1974-75 ders yılından itibaren bu okulların yeniden açılmasıyla öğrenci sayısı artışa geçmiştir. Tabloda görüldüğü üzere 150 öğrenci ile eğitime başlayan İHL orta kısmı, 1980'e gelindiğinde 12 katın üzerinde bir artışla 1.856 öğrenciye ulaşmıştır. Okul sayısı altıdır (BDİE 1982b: 23). 1950-80 yılları arasında meslek okullarının lise öğrenci sayıları ise şu şekildedir (BİUM (t.y.):a: 44, 177, 326, 351, 389; DİE 1968a: 37, 121, 181, 190, 201, 221; BDİE 1977c: 13, 35, 51, 55, 66; BDİE 1979: 9, 14, 23, 25, 31, 34; BDİE 1982b: 5, 7, 10, 11, 13, 15, 17, 21):

Öğretim Yılı	Öğrenci Sayısı										
	Toplam	Endüstri Meslek Lisesi	Yapı Meslek Lisesi	Kız Meslek Lisesi	Ticaret Lisesi	Öğretmen Okulu	Akşam Tekniker Okulu	Akşam Ticaret Lisesi	İmam Hatip Lisesi	Erkek Teknik Lisesi	Resmi Sağlık Meslek Lisesi
1950-51	121	48	73	-	-	-	-	-	-	-	-
1954-55	99	44	55	-	-	-	-	-	-	-	-
1959-60	776	123	258	70	54	130	141	-	-	-	-
1964-65	824	90	141	21	97	255	220	-	-	-	-
1969-70	868	153	255	38	111	311	-	-	-	-	-
1974-75	1.644	411	266	119	314	214	-	97	223	-	-
1979-80	3.532	693	271	331	1.274	-	-	270	483	44	166

Tablo 9: Rize'deki Lise Dengi Meslek Okullarının Öğrenci Dağılımı (1950-80 Yılları Arası)

Tabloda görüldüğü gibi 1950 yılı öncesinde Rize'de açılmış bulunan üç meslek okulunun, belirtilen tarih aralığında faaliyetlerinde bir aksama olmamıştır. Geçen zaman zarfında en çok öğrencisi artan okullar; Ticaret Lisesi, Akşam Ticaret Lisesi ve Kız Meslek Lisesidir. Tabloda yer alan okullardan ATL, 1967-68 öğretim yılında öğrenci almamıştır. Mevcut öğrenciler mezun edildikten sonra okul kapatılmıştır (BDİE 1977c: 60). 20 yıla yakın hizmet veren Öğretmen Okuluna da 1977-78 öğretim yılında öğrenci alınmamış (BDİE 1982c: 12) ve 1979 yılında okulun faaliyetleri sonlandırılmıştır (Rize Valiliği 1998: 139). Rize Erkek Teknik Lisesi, 1978-79 öğretim yılında öğrenci alınmayacak ve mevcut öğrenciler mezun edildikten sonra kapatılacaktır (BDİE 1982a: 13).

EML, eğitim süresi üç yıla çıkarıldığından 1966-67 öğretim yılında mezun vermemiştir (DİE 1969: 115). Okul, geçen 30 yıllık zarfında lise öğrenci sayısını 14,4 kat arttırmıştır. Artış, YML'de 3,7 kat, KML'de 4,7 kat olmuştur. 1979-80 ders yılında EML, bir okulda 20 şubeyle, YML bir okulda 12 şubeyle ve KML üç okulda 13 şubeyle hizmet vermektedir. Öte yandan tüm okullar değerlendirildiğinde en yüksek artışı gösteren okulun Ticaret Lisesi olduğu görülmektedir. Öğrenci sayısını 23,6 kat artıran Lise, 1979-80 öğretim yılında iki ayrı okulda toplam 31 şubede eğitim vermektedir. Öğrenci sayısı artan bir diğer okul olan İHL, 1979-80 döneminde 3 okulda toplam 12 şubede eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütmektedir (BDİE 1982b: 5, 7, 10, 11, 16).

1980'e gelindiğinde Rize'deki ortaokul dengi meslek okulu mezunu sayısı 124'ü erkek ve 73'ü kadın olmak üzere toplam 197'dir. Mezun sayısının 1980 yılı -6 yaş ve üzeri-Rize nüfusuna oranı %0,64'tür. Ülke ortalaması ise %0 1,03'tür. Aynı yılın lise dengi okullardan mezun olan kişi sayısı 3.089'u erkek ve 1.348'i kadın olmak üzere 4.437'dir. Mezun sayısının 1980 yılı -6 yaş ve üzeri- Rize nüfusuna oranı %0 14,47'dir. Ülke ortalaması ise %0 21,24'tür (BDİE 1984a: 64-65).

2. Eğitimi Olumsuz Etkileyen Faktörler

Rize, gerek ülkenin içerisinde bulunduğu şartlar gerek coğrafi konumu gerekse fiziki yapısı gibi nedenlerden ötürü her konuda olduğu gibi eğitimde de olumsuzluğu fazlasıyla yaşayan illerden biridir. Olanakları kısıtlı olduğu için Cumhuriyetin ilk yıllarında vilayette sınırlı sayıda ilkokul ve ortaokul bulunmaktaydı. Rize, lise düzeyinde meslek okullarına 1940'larda, klasik liseye ise ancak 1951'de kavuşabildi. Ekonomik yönden çok fakir olan bölge halkı, hükümetin aldığı kararlar doğrultusunda eldeki sınırlı imkânlarla köyünde, kasabasında ilkokullar yapmış ancak bu seferde öğretmen sıkıntısı çekmiştir (Zümrüt Rize 15 Eylül 1969). 1940 yılında kurulmaya başlanan köy enstitüleri, bu sıkıntıyı gidermede bir dönem önemli bir görev üstlenmiştir. Bu konuda bölgede açılan ve öğrencilerini Trabzon, Rize, Giresun, Ordu ve Gümüşhane illerinden alan Beşikdüzü Köy Enstitüsünü belirtmek gerekir (Karadeniz 2019: 75). Bu okuldan mezun olan Rizeliler daha sonra köylerine dönüp öğretmenlik yapıyorlardı. Bunun yanında farklı köy enstitü mezunlarından Rize'ye gelip öğretmenlik yapanlar da vardı (Zümrüt Rize 6-7 Ağustos 1952). 1949-50 döneminde Rize'de 70 köy enstitüsü mezunu öğretmen görev yapıyordu (BİGM 1952a:258). Bu sayı 1953-54 dönemi 95'e ulaşmışken 1954-55 döneminde 41 kişiye düşmüştür²⁰ (BDİE 1963a: 236).

1950'lerden itibaren artan okul sayısına paralel öğretmen açığı daha da fazlaşmıştır. Sorunu çözmek için zaman zaman bazı çalışmalar yapılmıştır. Örneğin; 1952 yılında açığı kapatmak için Millî Eğitim Müdürlüğünce ortaokulu bitirenlerin tabii tutulacakları bir haftalık kurs düzenlenmiş ve bu kurs sonucunda sınavı kazananlar ilçe merkezlerindeki okullarda vekil öğretmen olarak başlatılmıştır (Rize 27 Kasım 1952). Ancak bu konuda hiçbir zaman istenen düzeye gelinememiştir. Gelen öğretmenler tayin, askerlik gibi nedenlerden ötürü sık sık giderken, yerlerine yeteri sayıda öğretmen gelmiyordu. Bu nedenle sorun daha çok vekil öğretmenlerle çözülmeye çalışılıyordu. 1958 Temmuz ayı başında yerel basında yer alan bir haberde, takip eden eğitim-öğretim döneminde sıkıntı çekilmemesi için ilin 200 ilkokul öğretmenine ihtiyacı olduğu belirtilmektedir (Gündüz 1958: 19; Zümrüt Rize 30 Temmuz 1958). 1969 yılında Güneysu ortaokulunda bir öğretmen ve bir hizmetli görevde yapıyordu (Zümrüt Rize 17 Ekim 1969). Özellikle branş düzeyinde derslerin olduğu ortaokul ve liselerde dersler ya boş geçmiş ya da ilkokul öğretmenlerince doldurulmaya çalışılmıştır (Zümrüt Rize 22 Aralık

²⁰ Daha sonra *köy öğretmen okulları* adını alan köy enstitüleri, 1954 yılında kapatılmıştır (Karadeniz 2019: 29).

1972; Rize Postası 9 Eylül 1977). 1969-70 öğretim yılında Rize Lisesinde görev yapan 15 öğretmen askere gitmiş, Bakanlık ise yerlerine ancak iki öğretmen tayin etmiştir. Okul eksik öğretmenlerini ilkökul öğretmenlerinden tamamlamıştır. Öğretmenler, ilkökuldaki derslerinden çiktından sonra lisede ders vermişlerdir (Zümrüt Rize 10 Ekim 1969).

Bir diğer sıkıntı okula olan ulaşım. İlin, çok dağlık ve bu nedenle dağınık bir yerleşime sahip olması, çocukların okula olan ulaşımında büyük aksaklıklara sebebiyet vermiştir. Örneğin, Çarşı, Piriçelebi, Eminettin, Reşadiye, Değirmendere, Hayrat, Pilavdağı, Kambursırt, Kale, Halatçılar ve Yeniköy mahallelerinde öğrencilerin çoğu Kurtuluş İlkokuluna gelmektedir (Okulların Açılması Yaklaşırken 1960: 1). İlin yüksek ilçelerinde hele de kışın ağır geçtiği dönemlerde öğrenciler uzak köylerden merkeze inebilmek için sabah erkenden yola çıkmakta ve akşam geç saatte tekrar evlerine varabilmektedir. Öğrencilerin çoğu okula yaya gitmekteydi. Zaman zaman yetkililerden talep edilen servis, imkânsızlıklar nedeniyle sağlanamamıştır (Zümrüt Rize 21 Aralık 1972). Okul sayısının artması ulaşım sorununa bir çözüm getirirken, bu sefer dağınık yerleşim nedeniyle okullar çok geniş bir alana yayılmak zorunda kaldı. Bu durum uzun yıllar birçok okula öğretmen verilmesine, bazı okullarda çok az sayıda öğrenci bulunmasına rağmen açık tutulmasına, dolayısıyla da kaynak ve iş gücü kaybına neden olmuştur (MEB 1998: 47). Ayrıca köylerin pek çoğunda lojman olmaması ya da kiralık ev bulunmaması gibi nedenlerden ötürü öğretmenler verimli çalışmamış ve ilk fırsatta buldukları köyü terk etmişlerdir (İder 1965: 1).

Okul sayıları özellikle 1970'lere kadar çok yetersiz kalmıştır. Bucak ve köylerde oturan aileler, özellikle öğretmen eksikliğinden dolayı çocuklarını bu konuda daha şanslı olan il merkezine göndermek istemişlerdir. Bu da merkezin yoğunluğunu daha da artırmıştır. Buna çözüm olarak Milli Eğitim bazı tedbirlere başvurmuştur. Bucak ve köylerinde ilgili okulu bulunan öğrenciler, Rize merkezdeki okullara kabul edilmemiştir (Zümrüt Rize 19 Ağustos 1967). İlde öğrenci sayısındaki artışı karşılayacak ilkökul yapılamayınca bazı okullar ikili eğitime geçmiştir (Rizenin Sesi 22 Eylül 1958). Örneğin, Pazar merkez ilkökulu 1959-60 öğretim döneminde ikili eğitime başlamıştır (Zümrüt Rize 31 Aralık 1959). Bina sıkıntısı nedeniyle İstiklal Okulu, Kurtuluş Okulu binasına taşınmış ve Kurtuluş ikili eğitime geçmiştir. Buna rağmen Kurtuluş İlkokulu, uzun bir süre ihtiyaca cevap verememiştir (Okulların Açılması Yaklaşırken 1960: 1). Ayrıca her kademedeki pek çok okul araç-gereç bakımından yetersizdir (Cumhuriyet 16 Kasım 1977; Rize Postası 9 Eylül 1977).

Ortaokul ve lise düzeyindeki okullarda okuyan öğrenciler için bir başka sıkıntı barınmaydı. Uzak ilçelerden ve köylerden okumak için şehre gelen öğrencileri barındıracak yeterli pansiyon bulunmuyordu. Bu nedenle kimi öğrenciler otellerde ya da fırın köşelerinde kalıyordu. Durumu iyi olan bazı aileler, çocukları için ev tutuyordu. Burada 3-5 çocuk toplu olarak evde kalıyorlardı. Bazı derneklerin öğrencilerin barınması için ev kiraladıkları oluyordu. 1950'lerde okul pansiyonlarının açılmaya başlamasıyla sorun bir nebze çözüldü (Sayın Valimizle Bir Röportaj 1958: 14; Gündüz 1958: 19).

Tüm bunların dışında farklı bir sorun meslek okullarında yaşanmaktaydı. Erkek Sanat Enstitüsünün öğretmen kadrosunun az oluşu, öğrenci sayısının zamanla artışı, atölye ve sınıfların yetersizliği bir yana günden güne büyüyen atölyelerden makine adedinin artması karşısında elektriğin yetmemesi çalışmalarını olumsuz etkilemekteydi (Rize Erkek Sanat Enstitüsü 1958: 28). Bir diğer olumsuzluk ilin aşırı yağışlı olmasından kaynaklanmaktaydı. Kapalı spor salonlarının bulunmayışı nedeniyle futbol, voleybol ve basketbol gibi sporlara gerekli verilemiyordu (Sabuncu 1964: 28).

1950 yılında Rize'de üç klasik ortaokul vardı. Ancak klasik bir lise yoktu. Bu nedenle orta tahsilini gerçekleştirmek isteyenler bin bir güçlük ve genelde maddi imkânı olanlar farklı illere (daha çok Trabzon ve İstanbul'a) gidiyorlardı. Her yıl tahminen 100 Rizeli öğrenci farklı şehirlerdeki liselerden mezun oluyordu (Zümrüt Rize 14 Ekim 1950; Rize 8 Nisan 1951). Rizelilerin yıllarca hükümetten talep ettiği lisenin 1951 yılında hizmete girmesiyle öğrenciler ve veliler büyük bir sıkıntıdan kurtulmuş oldu.

Eğitimi olumsuz etkileyen bir diğer faktör kız çocuklarının okula pek gönderilmemesiydi (Abadan 1966: 2). Halk, kız çocukların okumasına sıcak bakmıyordu. Ancak bu düşünce zaman içerisinde değişmeye başlamış ve okullardaki kız öğrenci sayısı günden güne artmıştır. Bunun yanında ilin mevsimsel ve sürekli göç vermesi de eğitimi olumsuz etkilemektedir. Daha çok ekonomik sebeplerden ötürü küçük yaşlardan itibaren insanlar gurbete çıkmakta ya da iş hayatına atılmaktadır (Başaran 2020: 15). Belirtilen tüm bu olumsuzluklara rağmen Rize, eğitim alanında 1950'den 1980'e kadar ciddi yol kat etmiştir.

Sonuç

Örgün eğitim Rize'de, 1950'den 1980'e kadar ki geçen süreçte ciddi yol katetmiştir. Özellikle eğitimin ilk kademesinde alınan mesafe kayda değerdir. Bunda ailelerin bilinçlenmesi dışında zorunlu olan ilkökul eğitiminin daha sıkı uygulanmaya başlaması önemli bir faktördür. Aynı zorunluluğun olmadığı ikinci kademe ve lise öğrenimlerinde ilk kademedekine yakın bir başarı gösterilememiştir. 1980 yılında -6 yaş ve üzeri- Rize nüfusundaki her bin kişiden (yaklaşık olarak) 365'i ilkökul, 48'i (meslek okulları orta kısmı da dâhil) ortaokul ve 34'ü (meslek liseleri dâhil) lise mezunudur. Verilen bu oranların hepsi ülke ortalamasının (İlkökul mezun oranı ortalamaya yakındır.) altındadır. Okur-yazar oranında da durum aynıdır. Eğitim kademelerinde yukarıya doğru çıktıkça öğrenci sayısı düşmekle birlikte zaman içerisinde ciddi bir başarı da sağlanmıştır. 1950-51 öğretim yılında yaklaşık her 227 ilkökul mezunundan 10'u ortaokula (meslek ortaokulları dâhil) başlarken bu sayı 1979-80 öğretim yılında her 43 kişiden 10'u olarak gerçekleşmiştir. Aynı durum liselere (meslek liseleri dâhil) devam edenler için 1950'de her 44 kişiden 10'u iken 1980'de 14 kişiden 10'una kadar düşmüştür. Kız öğrencilerin ilk kademeye devam oranında yakalanan başarı maalesef diğer öğrenim kademelerinde istenilen düzeyde sağlanamamıştır. Kız çocukları okutmama düşüncesinin 1980'e geldiğinde hâlâ ciddi biçimde devam ettiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak Rize'de örgün eğitimin geldiği nokta ülke ortalaması açısından değerlendirildiğinde iyi bir başarı yakalanamamıştır. Buna neden olan etkenler olarak başta öğretmen, araç-gereç ve okul eksiklikleri akla gelse de ülke şartları düşünüldüğünde benzer eksikliklerin pek çok ilde olduğu görülür. Dolayısıyla asıl neden, Rizelinin okumaya gereği kadar önem vermemesidir. Bunda daha çok ekonomik nedenlerden ötürü gurbetçiliğin çok olması ve iş hayatına erken yaşlarda başlanması başlıca etkenlerdir. Bir diğer önemli etken halkın, kızların okumasına sıcak bakmamasıdır.

Kısaltmalar

ATL. Akşam Ticaret Lisesi; **ATO.** Akşam Tekniker Okulu; **BCA.** Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi; **BDİE.** Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. **BDİEB.** Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı; **BİGM.** Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü; **BIUM.** Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü; **DİE.** Devlet İstatistik Enstitüsü; **EML.** Endüstri Meslek Lisesi; **ETL.** Erkek Teknik Lisesi; **F.** Fon; **G.** Gömlek; **İHL.** İmam Hatip Lisesi; **İHO.** İmam Hatip

Ortaokulu; **KML**. Kız Meslek Lisesi, **K**. Kutu; **MEB**. Millî Eğitim Bakanlığı; **Rize AİHL** Rize Anadolu İmam Hatip Lisesi; **S**. Sıra; **t.y.**, tarih yok.

KAYNAKÇA

- "14.6.1973 tarih ve 1739 No.lu Millî Eğitim Temel Kanunu" (1973 Haziran 24). *Resmî Gazete*: 1-5.
- "27.2.1953 tarih ve 6068 No.lu "Yeniden 22 Kaza Kurulması Hakkında Kanun". *Resmî Gazete*: 5704-5707.
- "Bir Röportaj: Rize Kız Sanat Enstitüsü" (1958 Mart). *Rize Kültür*. 1: 10-11.
- "Güneysu" (1958 Ekim). *Rize Kültür*. 4: 26-27.
- "Kız Sanat Enstitüsünün Açılış Töreni" (1958 Nisan). *Rize Kültür*. 2: 24.
- "Maarif Müdürümüz Sayın Aziz Gözaçan'la Bir Röportaj" (1958 Ekim). *Rize Kültür*. 4: 24-25.
- "Okulların Açılması Yaklaşırken" (1960 Ağustos 13). *Zümrüt Rize*: 1.
- "Öğretmen Okulunun Açılış Töreni" (1958 Kasım-Aralık). *Rize Kültür*. 6: 5-6.
- "Rize Erkek Sanat Enstitüsü" (1958 Nisan). *Rize Kültür*. 2: 28-29.
- "Rize Lisesinde Resim-İş Dersleri" (1958 Ekim). *Rize Kültür*. 4: 10-11, 41.
- "Sayın Valimizle Bir Röportaj" (1958 Nisan). *Rize Kültür*. 2: 14,38.
- ABADAN, N. (1966 .08.21). "Cehaletle Savaş İlkeleri ve Türk Kadınlığı". *Cumhuriyet*. 2.
- AKTAŞ, K. (1958). "Rize ve Yapı Enstitüsü". *Rize Kültür*. 1: 22-23.
- AYHAN, H. (2000). "İmam-Hatip Lisesi". *İslâm Ansiklopedisi*. XXII. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları: 191-194.
- BAŞARAN, S. (2017). *Rize Siyasi Tarihi (1923-1950)*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- BAŞARAN, S. (2018). "Cumhuriyet Dönemi Rize İdare Tarihi". *Türk İdare Dergisi*. Ankara. 486: 49-75.
- BAŞARAN, S. (2020). *Cumhuriyet Dönemi Rize Nüfusu*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. XXX/1: 485-503.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1963a). *Millî Eğitim İstatistikleri İlk Öğretim 1953-1960*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1963b). *Millî Eğitim İstatistikleri Meslek Teknik ve Yüksek Öğretim 1953-1960*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1963c). *Millî Eğitim İstatistikleri Orta Öğretim 1953-1960*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1965). *Millî Eğitim İstatistikleri Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim 1960-1961*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1976a). *Millî Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1967-71*. Ankara.

- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1976b). *Millî Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1971-73*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1977a). *Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1967-72*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1977b). *Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1974-75*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1977c). *Millî Eğitim İstatistikleri Meslekî ve Teknik Öğretim 1967-73*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1979). *Millî Eğitim İstatistikleri Mesleki ve Teknik Öğretim 1973-75*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1981a). *Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1978-79*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1981b). *Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1979-80*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1981c). *Millî Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1976-78*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1982a). *Millî Eğitim İstatistikleri Mesleki ve Tekniköğretim 1978-79*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1982b). *Millî Eğitim İstatistikleri Mesleki ve Teknik Öğretim 1975-78*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1982c). *Millî Eğitim İstatistikleri Mesleki ve Tekniköğretim 1979-1980*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1982d). *Millî Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1978-79*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1982e). *Millî Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1979-80*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1984a). *Millî Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1980-81*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1984b). *Genel Nüfus sayımı 12.10.1980*. Ankara 1984.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1984c). *Millî Eğitim İstatistikleri Mesleki ve Tekniköğretim 1980-1981*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1985). *Millî Eğitim İstatistikleri Mesleki ve Tekniköğretim 1982-83*. Ankara.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı (1963). *Millî Eğitim İstatistikleri İlk Öğretim 1953-1960*. Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1952a). *Millî Eğitim İlk Öğretim İstatistikleri 1949-1950*. Ankara.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1952b). *Millî Eğitim Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim İstatistikleri 1949-1950*. Ankara.

- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1952c). *Millî Eğitim Orta Öğretim İstatistikleri 1949-1950*. Ankara.
- Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü (t.y.a). *Maarif istatistikleri Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim 1950-1951*. Ankara.
- Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü (t.y.b). *Millî Eğitim İstatistikleri İlk Öğretim 1950-1951*. Ankara.
- Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü (t.y.c). *Millî Eğitim İstatistikleri Orta Öğretim 1950-1951*. Ankara.
- Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü (t.y.d). *Millî Eğitim İstatistikleri Orta Öğretim 1951-1952*. Ankara.
- Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü (t.y.e). *Millî Eğitim İstatistikleri Orta Öğretim 1952-1953*. Ankara.
- ÇAPA, M. (2018). "Eğitim ve Kültür Hayatı". *Cumhuriyet Döneminde Rize-I*. (ed. Zehra Aslan-Mustafa Arıkan). Ankara: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları: 156-170.
- Cumhuriyetin 50. Yılında Rize 1973 İl Yıllığı* (1973). Ankara.
- DEKELLİ, N. (1959 Ocak-Şubat). "Rize'de Kültür Faaliyetleri". *Rize Kültür*. 7-8: 9.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1967). *Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1961/65*. Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1968a). *Millî Eğitim İstatistikleri Meslek-Teknik ve Yüksek Öğretim 1961/65*. Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1968b). *Millî Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1961/65*. Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1969). *Millî Eğitim İstatistikleri Meslekî ve Teknik Öğretim 1965-67*. Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1970). *Millî Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1965-67*. Ankara.
- ERGİN, G. (1965). *İkizdere İlçesi Monografyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. (Yayımlanmamış Lisans Tezi).
- GÜNDÜZ, A. (1958 Mart). "Okullarımızı Tanıyalım: Rize Lisesi". *Rize Kültür*. 1-2: 18-19.
- GÜRSOY, H. (1958 Kasım-Aralık). "Okul ve Öğretmen". *Rize Kültür*. 5-6: 1,9.
- GÜVEN, A. (1958 Mayıs). "Fındıklı Ortaokulu". *Rize Kültür*. 3: 12.
- FERAH, K. (1956). "Rize Lisesi". *Şirin Rize*. 1: 13,18.
- HAFIZOĞLU, Ş. (1958 Ekim). "Çay İlkokulu". *Rize Kültür*. 4: 17.
- İDER, N. (1965.01.26). "Rize Köylerinin Okul Durumu". *Zümrüt Rize*: 1.
- İDER, N. (1965.01.27). "Rize Köylerinin Okul Durumu". *Zümrüt Rize*: 1.
- KARADENİZ, E. (2019). *Erken Cumhuriyet Dönemi Modernlik Arayışının Yansımaları: Beşikdüzü Köy Enstitüsü*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KURTULUŞ, Z. (1968). *Rize'de Çay Tarımının İç Göçler ve Şehircilik Açısından Etkileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. (Yayımlanmamış Lisans Tezi).

- Millî Eğitim Bakanlığı (1972). "Ortaöğretim". *Tebliğler Dergisi*. XXXV/1723: 415-417.
- Millî Eğitim Bakanlığı (1998). *Cumhuriyetin 75. Yılında Rize İli: Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*. Ankara.
- ÖMEROĞLU, İ. (1952.07.3). "Yapı Enstitüleri". *Rize*: 1.
- Rize 1967 İl Yıllığı* (1968). Ankara.
- Rize Valiliği (1998). *Cumhuriyetimizin 75. Yılında Rize*. Ankara.
- SABUNCU, S. (1964). *Rize Şehir Etüdü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. (Yayımlanmamış Lisans Tezi).
- SAYDI, N. (1940). *Pazar Ortaokulu Albümü*.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926* (1926). İstanbul.
- YÜCEL, H. Â. (1994). *Türkiye'de Orta Öğretim*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İnternet Kaynakları

- Rize Anadolu İmam Hatip Lisesi (2012). "Okulumuzu Tanıyalım". (Erişim Tarihi: 10.10.2019).
- http://rizeihl.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/53/01/193047/icerikler/listele_tarih.html?CHK=aab099b1e3fdb1d6a461d23590a5a13f

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),

F: 30.10.0.0, K: 25, G: 144, S: 4.

F: 30.1.0.0., K: 119 G: 755 S: 4.

Diğer Süreli Yayınlar

Cumhuriyet, 16 Kasım 1977.

Rize 13 Nisan 1951; 8 Haziran 1951; 1 Ağustos 1951; 23 Ağustos 1951; 30 Ağustos 1951; 24 Eylül 1951; 25 Eylül 1951; 26 Eylül 1951; 27 Eylül 1951; 22 Ekim 1951; 8 Şubat 1952; 23 Ağustos 1952; 5 Ekim 1952; 12 Kasım 1952; 27 Kasım 1952; 10 Aralık 1952; 9 Ocak 1953; 27 Kasım 1952; 14 Şubat 1953.

Rizenin Sesi 18 Kasım 1950; 5 Mart 1957; 22 Eylül 1958; 10 Kasım 1958.

Rize Postası; 9 Eylül 1977; 23 Eylül 1977.

Zümrüt Rize 14 Ekim 1950; 25 Kasım 1950; 14 Mart 1952; 21 Mart 1952; 18 Mayıs 1952; 6 Ağustos 1952; 7 Ağustos 1952; 31 Mart 1954; 16 Nisan 1954; 15 Ekim 1955; 30 Temmuz 1958; 10 Kasım 1958; 12 Kasım 1959; 28 Aralık 1959; 31 Aralık 1959; 11 Mart 1960; 14 Mart 1960; 30 Kasım 1960; 8 Aralık 1960; 21 Aralık 1960; 30 Mayıs 1961; 2 Ağustos 1961; 3 Ocak 1964; 4 Ocak 1964; 19 Ağustos 1967; 11 Eylül 1967; 15 Eylül 1969; 10 Ekim 1969; 17 Ekim 1969; 15 Eylül 1971; 2 Ağustos 1972; 21 Aralık 1972; 22 Aralık 1972; 17 Mayıs 1975; 27 Nisan 1978.

